

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ

“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић

Проф. др Марија Крвавац

Проф. др Владимир Боранијашевић

Доц. др Бојан Бојанић

Доц. др Драган Благић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-062-5

Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије

Др Дејан МИРОВИЋ*

UDK 341.24(497.11)"2013"

ПОРЕЂЕЊЕ БРИСЛЕСКОГ СПОРАЗУМА И СПОРАЗУМА ИЗМЕЂУ САД И ПАНАМЕ ИЗ 1903. ГОДИНЕ

Апстракт: Велики немачки правник Карл Шмит је проучавајући споразум између САД и Панаме из 1903. године развио теорију модерних уговора о интервенцији . Према овој правној теорији , државе формално задржавају свој сувернитет али у суштини испуњавају захтеве стране силе када закучују споразуме попут оног који су закључили САД и Панама 1903 године . Поређење одредби Бриселског споразума који је Република Србија закључила са ЕУ и сецесионистичким властима у Приштини са споразумом (Конвенцијом) између САД и Панаме из 1903. године показује да је Бриселски споразум у суштини ,био међународни уговор о интервенцији у оном смислу како га дефинише Карл Шмит

Кључне речи: Бриселски споразум, Република Србија и ЕУ, међународно јавно право , Устав Републике Србије

1. УНУТРАШЊИ ПРАВНИ КОНТЕКСТ УОЧИ ЗАКЉУЧИВАЊА БРИСЕЛСКОГ СПОРАЗУМА

Правни радови на доношењу Устава Републике Србије (Митровдански устав) су почели након великог погрома над Србина на КиМ 2004. године. Зато је почетак рада на изради Устава био 2004 . година а завршетак релативно брзо 2006. године . Следећа табела показује хронологију доношења Устава из 2006. године

Табела бр. 1.Хронологија доношења новог Устава 2004- 2006. године

Р.бр.	Хронологија	Место и датум
1.	Почетка припремних радова на доношењу Устава	Београд , март 2004.

* Ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, dejan.mirovic@pr.ac.rs

2.	Усвајање предлога новог Устава на посебној седници Народне скупштине Републике Србије	Београд, 30 . септембар 2006. године
3.	Гласање за предлог новог Устава на референдуму, према резултатима Републичке изборне комисије на референдум је изашло 54,91% или 3.645.517 бирача, а за нови Устав гласала су 3.521.724 бирача, односно 53,04% . СПЦ је позвала своје вернике да гласају на референдуму. Патријарх Павле је гласао на референдуму .	Република Србија 28-29. октобар 2006. године
4.	Народна скупштина доноси Одлуку о проглашењу Уставног закона за спровођење Устава Републике Србије	Београд, 10. новембар 2006. године
5	Објављивање у Службеном гласнику Републике Србије Уставног закона за спровођење Устава Републике Србије	Београд, 10. новембар 2006. године

Ипак, у јавности у већинским прозападним српским медијима, и међу политичком елитом ,овакво својеврсно форсирање доношња новог устава у релативном кратком периоду 2004-2006 године је нападано као још једно "досадно" и наметање личних ставова тадашњег премијера Војислава Коштунице (који је у суштини, био и главни аутор тог највишег правног акта колоквијано због тога названог и Коштуниничин устав) . У том контексту, тадашња власт је доношење Устава правдала питањем КиМ . На пример,Коштуница је изјавио о КиМ : " Ако је изгубљено , и то још давно, зашто од нас траже потврду да је изгубљено ".¹ Такође, за њега Косово и Метохија нису били на продају чак и по цену губитака власти : " Свако од нас може приватно да преда шта год хоће од своје приватне имовине . Ко воли Брисел више него Србију увек може ту своју љубав да потврди тако што ће личну имовину поклонити за развој ЕУ. Али Косово није и не може бити ствар било ког политичара или било које власти. Запад је ватрено ширио тезу да је Милошевић изгубио Косово, па ми због тога треба да признамо независност Косова. Милошевић је као је знао и умео бранио Косово, али он није могао да изгуби оно што није његово".²

"Непотребно", "легалиста" су биле критике прозападних (или америчких) кругова у Србији поводом оваквих ставова . Критике су долазиле од такозване "Друге Србије",или настављача титоистичког "Кока-Кола" социјализма" , чију идеологију професор Мило Ломпар ефектно описује наводећи податак који показује да је бивша Југославија после СР Немачке

¹ Војислав Коштуница " Зашто Србија а не Европска унија",Фонд Слободан Јовановић , Београд, 2012, 79.

² *Ibid*, 30.

имала највећи број Фулбрајтових стипендија .³ Екстремнији део "Друге Србије" оличен у ЛДП и ЛСВ, је чак позивао на бојкот референдума о Уставу 2006. године . Правници блиски "Другој Србији" су чак оптуживали Коштуницу да је главни актер "ретоградних процеса и политике опструкције"⁴

Доношење новог устава је наишло на критику и са друге,такозване патриотске стране .Заговорници старог устава (" Милошевићевог устав") или оног из 1990, су сматрали да стари Устав не треба да се мења. За разлику од припадника "Друге Србије " који су имали велики утицај у власти и никакв морални углед у народу, код такозване патриотске елите било је обрнуо. Смрт Слободана Милошевића у Хагу 2006. године , његова одлична одбрана и држање у Међународном кривичном трибуналу за бившу Југославију, али и одлазак Црне Горе из државне заједнице као и незавидна економска ситуација у самој Србији , коначно и улога Коштунице власти у изручивању "добровољном" војника и полиицајца који су бранили КиМ , аргументима такозваних патриота су давали на уверљивости.(Са друге стране професор уставног права Слободан Орловић наводи управо одлазак Црне Горе из државне заједнице као аргумент за доношење новог Устава) .⁵

Нажалост , пар година касније , показаће се да се радило само о правничкој/политичкој сујети или другим личним или лукративним интересима, јер такозвани браниоци (и непосредни аутори) Устава из 1990 . године су након доношења Бриселског споразума 2013. године , постали највећи заговорници такозваног независног Косова (екстремнији чак и од ЛДП или ЛСВ). Најпознатији пример за такво понашње је свакако, професор уставног права Владан Кутлешић. Правник и фисоки функционер СПС, саветник Слободна Милошевића за уставно-правна питања, након Бриселског споразума 2013. године , постао је поборник идеје de facto независног Косова. Прецизније , он се након потписивања Бриселског споразума залагао за "суспензије сувернитета"Србије на КиМ уз оправдање да "преамбула " која штити КиМ у саставу Србије није важна .⁶ Ипак, када се с узме у обзир да је стари Устав из 1990. године у члановима 6 и 108 прописивао да је КиМ АП у оквиру Републике Србије, у правном смислу је ипак , деловало помало чудно да се читав нови Устав Републике Србије подређује питању јужне српске покрајине које је у суштини, решено

³ Мило Ломпар, " Слобода и истина", Catena mundi, Београд, 2018, 190.

⁴ Dragica Vujadinović, *Serbia in the Maelstrom of Political Changes*, Faculty of Law, Belgrade, 2009, 13.

⁵ Слободан Орловић, „Начело поделе власти у уставном развоју Србије“, Правни факултет, Београд, 2008, 42.

⁶<http://www.pecat.co.rs/2017/07/prilog-raspravi-o-promeni-ustava-republike-srbije-drugi-deo/> (приступљено 7. 3. 2019)

претходним . Можда се то могло урадити амадманима ? На пример, професор уставног права Слободан Орловић у својој докторској дисертацији, упоређује два устава и истиче да Устав из 2006. године " у знатној мери имитира претходни " и примећује да постоји континуитет између два устава (као и диксонитуитет између Титових устава и оног из 1990 . године) и то " формални и материјални".⁷ Такође, Орловић примећује да је Устав из 1990. године спадао у категорију "чврстих устава" и да га је процедура за његову промену била веома тешка.

Такође, међународне правне чињенице су показивале да Косово и Метохија су у том тренутку били чак и за Запад, саставни део Републике Србије (проглашење независности такозваног Косова је као што смо већ навели, уследило тек две године касније) Србије је 2005. године започела преговоре (као део СЦГ) о потписивању Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ , приводела је крају такозвану сарадњу (изручивање војника и полицијаца који су бранили КиМ од НАТО у) Међународном кривичном суду за бившу Југославију . Економска ситуација је била релативно стабилна (посебно у односу на велику економску кризу која ће уследити у 2008. године у свету).

Међутим, Војислав Коштуница је, као што смо видели, упорно инсистирао да нормирању његових ставова о КиМ. Он као да је имао на уму не само насиље из 2004 године над Србима на КиМ , већ и најаву преговора о Ахисаријевом плану иза којих се крило проглашење независности такозваног КиМ . (Професор Орловић у својој анализи Устава износи да се још 2006. године после одласка Црне Горе сматрало да ће статус Косова и Метохије бити" највећи проблем").⁸ Професор Милан Палевић такође пише о проблему Косова и Метохије још 2006. године .⁹

Наравно , Устав са друге стране (посебно у деловима који се нису тicali директно или посредно КиМ) није био" савршен" јер као што пише Георгије Флоровски професор на Харварду и велики руски интелектуалац, нема " идеалног" устава или правног поретка.¹⁰ (Идеалан правни акт не постоји , то је "социјални утопизам" карактеристичан за леви или комунистички тоталитаризам писао је Флоровски) . У том контексту, Устав

⁷ Слободан Орловић, " Начело поделе власти у уставном развоју Србије", Правни факултет, Београд, 2008, 142, 175.

⁸ Слободан Орловић, " Начело поделе власти у уставном развоју Србије", Правни факултет, Београд, 2008, 142.

⁹ Милан Палевић, " Косовски усуд српске државе: политиколошки осврт " , Јубиларни зборник радова, Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској.Митровици,Косовска Митровица, 2006, 204-216.

¹⁰ Георгије Флоровски, " Метафизички предуслови утопизма " , Модерна , Београд, 1991, 18.

Републике Србије из 2006. године није решио на адекватан начин однос између српског и ЕУ права, као што је то на пример урађено у Пољској, Мађарској и Словачкој.¹¹ Нејасне су и одредбе из члана 102 у вези са мандатом посланика у Народној скупштини Републике Србије.

Такође, представници "другосрбијанске" опције у власти окупљени око тадашњег председника Србије Тадића су инсистирали на фразама које су требале да докажу њихову посвећеност ЕУ. На пример, у члана 1 Устава се упадљиво наводи "припадност европским принципима и вредностима". Уместо ове патетичне и политичке формулације усмерене правно би било много прикладније да је писало "универзалним принципима и вредностима" јер се универзалне вредности везују за Повељу УН и Универзалну декларацију о људским правима УН. Са друге стране, 2006. године Србија није била кандидат за ЕУ а о чланству није било ни речи (Србија није чланица ЕУ ни у време писања ове књиге 2019 г.).

Посебно је упадљиво то "ЕУ нормирање" и форсирање политичких фраза из члана 1 када се упореди са одредбама члана 16 Устава. У члану 16 који регулише међународне односе и спољну политику Републике Србије се наводи: "Спољна политика Републике Србије почива на општепознатим принципима и правилима међународног права". Дакле, члан 1 и 16 су у колизији. Тај апсурд се може објаснити само тадашњом намером другосрбијанске политичке групације окупљене око ДС да искаже лојалност ЕУ. Колико је то било кратковидо и политички мотивисано показује и чињеница да су управо ЕУ (уз изузетак 5 држава) предводила само годину и по дана касније, процес признавања такозваног Косова. Слично се може тврдити и за члана 82 Устава Републике Србије о "слободном тржишту". Само две године после имплементирања овог члана у српски правни систем, дошло је до општег економског слома у свету.

У сваком случају, Устав из 2006. године је био главна правна "брана" независности такозваног Косова у унутршњем правном поретку уочи закучивања Брислеског споразума 2013. године

¹¹ Дејан Мирковић, "Србија и усвајање *acquis communautaire-a*", докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 2012, 232-240. Уставни суд је у Пољској чак узаузео став да ЕУ право нема "обавезујућу" снагу у тој држави. Вукадиновић Р., "Уставни оквир хармонизације домаћих прописа и нека питања директне примене Споразума о стабилизацији и придруживању", зборник "Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније", приредили Димитријевић Д. и Миљуш Б., Институт за међународну политику и привреду, Београд, 21-36.

2. ПОРЕЂЕЊЕ КОНВЕНЦИЈА ИЗМЕЂУ САД И ПАНАМЕ ИЗ 1903 И БРИСЕЛСКИ СПОРАЗУМ ИЗ 2013.

Са друге стране, Устав Србије је прекршен Брислеским споразумом из 2013. управо од стране саме власти у Београду . Нема никакве сумње да су одредбе Брислеског споразума , посебно чланови 7-15 о укидању српског МУП, Цивилне заштите , правосуђа и изборног система као и локалне самоуправе у супротности са Уставом Србије. Како се онда може у теорији међународног јавног права дефинисати таква врста уговора? Одговор се може наћи у раду Карла Шмита који је проучавао Конвенцију између Сједињених Држава и Републике Панама (*Convention between the United States of America and the Republic of Panama*) потписану у Вашингтону 18 новембра 1903. године .¹²(САД 1903 укидају сувернитет Колумбије у зно Панамског канала , нова Република Панама пристаје на ултиматум САД и потписује Конвенцију о Панамском каналу крајем новембра 1903. године ..¹³

¹² Текст Конвенције на енглеском према <https://www.bartleby.com/43/47.html>, (посећено 23.марта 2019. године) Догађаји који су претходили закључивању Конвенције су започели 1879 године када су тадашње Сједињене државе Колумбије и Француска закључиле 1879. године уговор о концесији ради изградње Панамског канала . Предвиђено је да Канал буде дугачак око 80 км и да повеже Атлански и Тихи океан . Тако би се скратило путовање између две обале Америке за неколико хиљада километара . Изградња канала је започета 1883. године. Међутим, радови су се одужили због техничких потешкоћа, одрона и велике смртности радника . САД нешто касније преузимају концесију од Француске. Међутим, Конгрес у Колумбији одбацује споразум са Вашингтоном у јануара 1903. године . Власти у Колумбији 1903. слично као и оне у Београду 1999 нису хтеле да предају добровољно део своје територије САД или територију око Панамског канала . САД убрзо (као и на Косову и Метохији 1999) помажу оружану побуну сепаратиста. Централне власти Колумбије одговарају тако што шаљу војску против сепаратиста 'САД директно војно интервенише у новембру 1903. године', види више ; 'Војна енциклопедија ' друго издање, ' књига 6,Војноиздавачки завод, Београд, 1985, 520.

¹³ Власти у Панами ратификују Конвенцију у децембру 1903. године . (САД ратификују у фебруару 1904. године). Потписници Конвенције су били испред Републике Панама опуномоћени изасланик или министар саветник (нижи ранг од амбасадора у међународном дипломатском праву) Philippe Bunau-Varilla, испред САД дугогодишњи Државни секретар John HayJohn Hay је служио под више америчких администрација још о времена Линколна , у време потписивања Конвенције, председник САД је био Теодор Рузвелт У уводним деловима Конвенције се наводи да је пуноважан само примерак на енглеском језику .Овакво регулисање већ на почетку текста симболички показује ко је доминатна страна а ко подређена страна у том међународном уговору

У члану 1 Конвенције се наводи да ће САД формално гарантовати сувернитет Панаме. Међутим, већ у следећем члану, као пример за *contradictio in adiecto* стоји да се Република Панама обавезује да ће допустити САД да "окупира и користи" територију око Канала у ширини 10 миља (по 5 миља са леве и десне стране канала) и још по 3 миље у оквиру територијалних вода Панаме. Такође, Панама се обавезала да ће допустити контролу и ван ових зона, укључујући и острва у Панамском Заливу (ако САД сматрају да је то "потребно"). Дакле, власти у Панами су се "разграничеле саме са собом" (као што то тренутно покушавају власти у Београду када предлажу правно-обавезујући споразум са Приштином).¹⁴

Може се извести још једно поређење са ситуацијом у Србији након закључивања Бриселског споразума 2013. . Власти у Панами су Конвенцијом предале најважнији економски ресурс Панамски канал (У Србији су то су рудници на КиМ за Србију) као и право да користе целокупну територију Панаме за своје потребе.

У члану 12 се грађани Панаме који су јурисдикцијом САД у области канала, ослобађају служења војске. Сличне одредбе постоје и у Бриселском споразуму из 2013 године. У члановима 7-9 Бриселског споразума се прописује да ће српски држављани који се налазе на територији севера Косова и Метохије бити ослобођени службе у "српским безбедоносним снагама".

У члану 13 Конвенције пише да ће САД моћи да увозе без царина било коју врсту опреме у области око Канала. Царине у другим деловима Панаме ће остати. Ове одредбе су такође сличне онима из Борковог шестог споразума или Споразума "интегрисаним прелазима" 2011. године (*Integrated Border Management*) које предвиђају да Србија укине царинску контролу над својом јужном покрајином.

У члану 15 Конвенције се предвиђа да САД плате 10. милиона долара Панами након ратификације уговора као и годишња плаћање од 250.000 долара.

У Бриселском споразуму и додатним споразумима нема ничег сличног. Напротив, Србија чак није ни ослобођена од плаћања дуга са територије Косова и Метохије (Светској банци и ММФ-у и другим међународним кредиторима.) До јануара 2019. године Србија је платила према подацима НБС око 750 милиона евра. Остатак дуга износи око 200 милиона евра. Предузећа чији дуг отплаћује Србија су углавном у рукама Приштине или Приштина намерава да их преузме, као што су, "Трепча" (Косовска Митровица), Електропривреда Косова (Приштина), "Ибар" (Лепенац), Термоелектрана (Приштина), Енергетика и гасификација

¹⁴<https://kodex.me/clanak/171103/vucic-ja-se-zalazem-za-ragranicenje-sa-albancima>, приступљено 24. марта 2019.

(Обилић), "Фероникл" (Глоговац), Косово РО у оснивању (Обилић), "Застава" Рамиз Садику (Пећ) и "Емин Дураку" (Ђаковица).¹⁵ У међувремену је такозвано Косово постало чланица ММФ и Светске банке као и Европске банке за обнову и развој .

У члану 15. Конвенције из 1903 . између Панаме и САД се предвиђа стварање заједничке комисије за имплементацију . Такве одредбе у Бриселском споразуму постоји у члану 15: " Две стране ће, уз помоћ ЕУ, основати Комитет за имплементацију".

У члану 20 и 21 Конвенције се прописује да она има првенствено у односу на све друге међународне уговоре које је закључила или ће закључити Панама са "трећим силама" или "осталим владама ". Дакле, Конвенцијом Панама подређује своју унутрашњу и спољну политику САД. Србија у члану 14 Бриселског споразума своју спољну политику али и територијални интегритет подређује ЕУ (Слично је урадила и Кнежевина Србија са Аустроугарском када је закључила Тајну конвенцију 1881. године). У том контексту из члана 14 текста Бриселског споразума је избачена Резолуција 1244 СБ УН . Ова одредба је иначе у спортности и са модерним међународним правом, јер као што тврди познати британски правник Brierly државе су у једној врсти зависности према УН и њеним основним начелима .¹⁶

У члану 22 Конвенције се одређује рок од 99 година важења. У Бриселском споразуму нема временских одредби за важење целокупног уговора . Зато је као што смо видели Приштина могла без икаквих проблема да годинама одлаже испуњавање одредби из чланова 1-6 о формирању Заједнице српских општина..¹⁷

Чланом 23. Конвенције САД су добиле право да своје војне и полицијске снаге стационирају у области око Канала а у члану 25 се предвиђају и сталне базе . Слично томе, члановима 7-9 Бриселског споразума и одредбама Споразума о расформирању Цивилне заштите Србија се обавезала да дозволи стационирање такозване Косовске полиције на северу Косова и Метохије.

¹⁵ <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:778180-Beograd-placa-dugove-Kosova-jos-22-godine> , посећено 25. 3. 2019. године.

¹⁶ Brierly, J. L. "The Law of Nations: An Introduction to the International Law of Peace ", Oxford University Press; , 1944, 86-92.

¹⁷ Рок од 99 година се помиње само у Плану од 17 тачака који је објављен у "Франкфуртер рундштау" у фебруару 2019 године и односи се на предају рудника Трепча и језера Газиводе <https://newsbeezer.com/serbiaeng/frankfurter-rundschau-the-agreed-border-change-in-kosovo-politics/> посећено 25. марта 2019.

3. ЗАКЉУЧАК

У претходно изнетом контексту може се тврдити да су Бриселски споразум и допунски споразуми попут Споразума о расформирању Цивилне заштите Споразума о укидању српског правосуђа , Споразума о енергетици, Споразума о телекомуникацијама , модерни међународноправни уговори о интервенцији на онај начин како их дефинише Карл Шмит. Они не само да да су у супротности са Уставом из 2006. године који је донет као што смо видели, првенствено ради заштите правног статуса КиМ у оквиру Републике Србије већ су и доказ да је Србија након 2013. године постала држава са празним сувернитетом на начин како то дефинише Карл Шмит . *Устав Србије је прекршен Бриселским споразумом из 2013. Одредбе Бриселског споразума , посебно чланови 7-15 о укидању српског МУП, Цивилне заштите , правосуђа и изборног система као и локалне самоуправе у супротности са Уставом Србије.* Исто се може тврдити и за члан 14 Бриселског споразума који такозваном Косову омогућава чланство у ЕУ иако се у Лисабонском уговору као највишем правном акту те међународне регионалне организације наводи да само државе могу бити чланице ЕУ. Бриселским споразумом је дерогирано и међународно универзално право или право УН које чију примену гарантује Резолуција 1244 СБ УН Коначно, услед избацивања Резолуције 1244 из Бриселског споразума може се тврдити и да је Бриселски споразум у правном смислу, лошији од Конвенције између САД и Панаме закључене 1903. године . Ова Конвенција формално гарантује сувернитет Панаме . Ништа слично не постоји у Бриселског споразуму показује упоредна анализа одредби Конвенције и Бриселског споразума . Устав Србије из 2006. године и Резолуција 1244 СБ УН се уопште не помињу у Бриселском споразуму .

Dejan MIROVIĆ, PhD

Associate professor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

A COMPARISON OF THE BRUSSELS AGREEMENT AND THE 1903 USA-PANAMA TREATY

Summary

The great German lawyer Karl Schmitt developed a theory of modern intervention treaties by studying the 1903 USA-Panama treaty. According to this legal theory, states formally retain their sovereignty while essentially fulfilling the requirements by a foreign power when concluding treaties like the one concluded by the USA and Panama in 1903. A comparison of the provisions of the Brussels Agreement, which the Republic of Serbia concluded with the EU and the secessionist authorities in Priština, and the 1903 USA-Panama Treaty shows that the Brussels Agreement was essentially an international treaty on intervention as defined by Karl Schmidt.

Keywords: the Brussels Agreement, the Republic of Serbia and the EU, Public International Law, the Constitution of the Republic of Serbia

ЛИТЕРАТУРА

Brierly, J. L. *"The Law of Nations: An Introduction to the International Law of Peace"*, Oxford University Press, 1944.

Букадиновић Р., "Уставни оквир хармонизације домаћих прописа и нека питања директне примене Споразума о стабилизацији и придруживању", зборник "Хармонизација законодавства Републике Србије са правом Европске уније", приредили Димитријевић Д. и Миљун Б., Институт за међународну политику и привреду, Београд.

"Војна енциклопедија" друго издање, књига 6, Војноиздавачки завод, Београд, 1985.

Vujadinović D. *Serbia in the Maelstrom of Political Changes*, Faculty of Law, Belgrade, 2009.

Флоровски Г. "Метафизички предуслови утопизма", Модерна, Београд, 1991.

Коштуница В. "Зашто Србија а не Европска унија", Фонд Слободан Јовановић, Београд, 2012.

Мировић Д. "Србија и усвајање *acquis communautaire*-а", докторска дисертација, Правни факултет, Београд, 2012.

Орловић С."Начело поделе власти у уставном развоју Србије", Правни факултет, Београд, 2008.

Палевић М ." Косовски усуд српске државе: политиколошки осврт " , Јубиларни зборник радова, Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у *Косовској*.Митровици,Косовска Митровица, 2006.

Ломпар М. " Слобода и истина", *Catena mundi*, Београд, 2018.